

Aanpak ter voorkoming van leesproblemen en het snel opsporen van dyslexie

1. Inleiding

Lezen is een basale vaardigheid. Het belang van goed lezen kan niet genoeg worden benadrukt. Plezier in lezen staat daarbij voorop. Wanneer leerlingen leren lezen en merken dat het steeds beter gaat, wordt dat plezier vaak vanzelf groter. Wat je goed kan, vind je vaak ook leuk!

Wanneer het leren lezen moeizamer verloopt, is het belangrijk direct alert te zijn en de leerling te ondersteunen, zodat er vooruitgang blijft en het plezier in lezen ook groeit.

De Wingerd hanteert daarom het "Protocol Leesproblemen en dyslexie van groep 1 t/m 8". Dat houdt in dat we een bepaalde aanpak in ons lees- en spellingsonderwijs hanteren en de toetsing op een strakke manier organiseren. Goede toetsing en screening zorgt voor een vroegtijdige signalering van leesproblemen, waardoor deze ook snel en adequaat kunnen worden aangepakt.

In elke groep is de leerkracht primair verantwoordelijk voor het screenen en toetsen van de leerlingen. Het is dus van belang dat de aanpak voor alle leerkrachten duidelijk is en ook door hen toegepast wordt. De intern begeleider coördineert de toetsing en is ook de coördinator voor de inzet van remediërende programma's. Jaarlijks zal deze aanpak worden geëvalueerd binnen het team en evt. worden bijgesteld (bewaakt de directeur).

2. Definiëring

Dyslexie is een specifieke leerstoornis, die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamenlijk, neurologische of algemene verstandelijke beperking.

Iemand is **laaggeletterd** als hij/zij geen of onvoldoende gebruik kan maken van het geschreven/gedrukte/digitale woord om te functioneren op school, in de samenleving en op het werk en om eigen doelstellingen, kennis en ontwikkeling te verwerkelijken.

Een zwakke lezer is een leerling, die niveau IV/V scoort op de Drie Minuten Toets.

Een zwakke speller is een leerling, die niveau IV/V scoort op de citotoets van spelling.

3. Toetsing

Groep 1-2

Basis in groep 1-2 is het observeren (structureel en systematisch) en het goed vastleggen van de observaties.

- observaties aan de hand van doelen in groep 1 en groep 2
- Fonemisch bewustzijn: in groep 1-2

Daarnaast een genormeerde toets van

- Toetspakket Beginnende Geletterdheid (CPS)

In de intakevragenlijst geven ouders aan of er dyslexie in de familie voorkomt (ouders zelf, broer/zus van de leerling). Dat is een belangrijk signaal.

Wanneer uit de observaties en/of toetsen blijkt dat er voor een kind aanvullende informatie nodig is, dan is het noodzakelijk voor dat onderdeel dat het kind minder goed lijkt te beheersen de **Signaleringslijst voor kleuters 2.0** af te nemen (te vinden op www.expertisecentrumnederlands.nl).

Daarnaast worden bij leerlingen, waarbij uit de observaties twijfels over beginnende geletterdheid naar voren komen, toetsen uit het toetspakket Beginnende Geletterdheid afgenomen.

De resultaten van

- de Signaleringslijst voor kleuters
- de toetsen van Fonemisch Bewustzijn
- de toetsen het toetspakket Beginnende Geletterdheid

worden vastgelegd in ParnasSys bij de leerling. Bij vermoeden van dyslexie is dit het startpunt van de onderzoeksgegevens.

Groep 3

- Cito LOVS DMT in januari (kaart 1+2) en mei (kaart 1+2+3)
- Signalering herfst, winter, voorjaar en zomer van Lijn 3
- AVI: afname in januari/februari en bij lagere score dan verwacht herhalen in juni*
- Cito LOVS spelling M3 en E3
- Cito LOVS begrijpend luisteren M3 en E3
- Cito LOVS begrijpend lezen E3 (bij voldoende leesniveau, score I, II, III op DMT)
- tempotoets rekenen (inzicht in automatiseren).

Alle toetsresultaten worden vastgelegd in ParnasSys.

De signalering in Lijn 3 en observaties zorgen voor tussentijdse bijstelling van de aanpak in het onderwijs in lezen en spellen aan de leerling in de groepsplannen (binnen 1,2- en 3-ster niveau) of in een individueel handelingsplan bij vermoeden van dyslexie.

Groep 4:

- Cito LOVS DMT in januari en mei
- AVI: afname in januari/februari en bij lagere score dan verwacht herhalen in juni*
- Cito LOVS spelling M4 en E4
- Cito LOVS Begrijpend Luisteren M4 en E4 (bij leerlingen met onvoldoende leesniveau, score IV/V op DMT in nov/april)
- Cito LOVS Begrijpend lezen M4 en E4 (bij leerlingen met voldoende leesniveau)
- tempotoets rekenen (inzicht in automatiseren).

Alle toetsresultaten worden vastgelegd in ParnasSys.

Het lezen en spellen wordt regelmatig geobserveerd en geanalyseerd. Deze analyses en observaties zorgen voor tussentijdse bijstelling van de aanpak in het onderwijs in lezen en spellen aan de leerling in de groepsplannen (binnen 1,-2 en 3-ster niveau) of in een individueel handelingsplan bij vermoeden van dyslexie.

Voor zwakke lezers en spellers in groep 4:

In november en april extra afname toetsen DMT en PI-dictee. Dit regelt de leerkracht zelf. De tussentijdse toetsing van DMT, spelling (PI-dictee) en de observaties van lezen en spellen zorgen voor tussentijdse bijsturing van het onderwijs in lezen en spellen, waardoor tussendoelen kunnen worden geformuleerd met een specifieke aanpak voor de leerling. Bij vermoeden van dyslexie stellen we een individueel handelingsplan op in ParnasSys.

Groep 5-8:

- Cito LOVS DMT in januari en mei
- AVI: afname in januari/februari en bij lagere score dan verwacht herhalen in juni*
- Cito LOVS spelling M en E
- Cito LOVS Begrijpend lezen M en E
- tempotoets rekenen (inzicht in automatiseren).

Bij zwakke lezers en spellers in groep 5 t/m 8:

In november en april opnieuw toetsen van DMT en afname PI-dictee. Dit regelt de leerkracht zelf. Het PI-dictee biedt altijd een genormeerde uitkomst (gedurende het hele jaar) in tegenstelling tot de toetsen van Cito LOVS, waarbij de normering gebonden is aan een afname in het midden en aan het einde van het schooljaar.

De tussentijdse toetsing van DMT, spelling (PI-dictee) en de observaties van lezen en spellen zorgen voor tussentijdse bijsturing van het onderwijs in lezen en spellen aan de leerling, waardoor tussendoelen kunnen worden geformuleerd met een specifieke aanpak voor de leerling.

Bij vermoeden van dyslexie stellen we een individueel handelingsplan op in ParnasSys.

*Alleen DMT-score is van belang bij het bepalen van leesproblemen/dyslexie. AVI geeft daarvoor onvoldoende informatie

4. Aanpak

4.1 Groep1-2

4.1.1 Voor alle leerlingen in groep 1-2

Voor alle leerlingen in groep 1-2 is van belang:

- rijke leeromgeving met
 - thema's
 - betekenisvolle activiteiten
 - vaste routines
 - grote diversiteit aan lees- en schrijfmaterialen
 - boekpresentaties
 - hoeken, zoals een leeshoek, schrijfhoek, lettermuur, verteltafel
- een doorgaande lijn van groep 1 naar groep 2 naar groep 3
- goede observaties en signalering en op basis daarvan een tijdige inzet van extra gerichte activiteiten

Mondelinge taal en geletterdheid bestaat uit 5 domeinen:

1^e Luisteren en spreken:

Taal horen en gebruiken, feedback krijgen, spreekkansen, stimuleren van taalfuncties en vragen:

onthouden	beschrijf, benoem, zoek
begrijpen	leg uit, vergelijk, voorspel
toepassen	laat zien, maak af, gebruik
analyseren	vergelijk, licht toe, onderzoek
evalueren	Leg uit, kies, beoordeel
creëren	ontwerp, ontdek

2^e Verhaaloriëntatie en -begrip:

Herhaald voorlezen, interactief voorlezen, praten over verhalen (begrijpend luisteren)

3^e Woordenschat:

Grafische en fysieke modellen inzetten, aandacht voor betekenis en klank (woorden die auditief op elkaar lijken samen aanbieden)

4^e Functioneel schrijven en lezen:

Kleuters laten schrijven, leerkracht spreekt en schrijft

5^e Taalbewustzijn en alfabetisch principe:

- klankgroepen herkennen, klanken koppelen aan letters
- fonemisch bewustzijn
- letters auditief en visueel aanbieden
- betekenisvol oefenen met letters en klanken
- systematisch aanbod van letters (eerste letters VLL)
- multisensorieel aanbod van letters

4.1.2 Leerlingen met problemen in groep 1-2

Bij leerlingen met problemen is de preventieve interventie gericht op:

- fonemisch bewustzijn
- actieve letterkennis
- benoemsnelheid

Bij leerlingen in groep 1 signaleert de leerkracht dat leerlingen moeite hebben met ontluikende geletterdheid. Ze heeft daarbij extra aandacht voor leerlingen die opgroeien in anderstalige of laaggeletterde gezinnen en voor leerlingen waar dyslexie voorkomt in de familie.

Bij deze leerlingen wordt het programma Letters in beweging (Bereslim) ingezet. Dit is een individueel en zelfstandig computerprogramma gericht op ontluikende geletterdheid. Kinderen maken hiermee kennis met het alfabetisch systeem. Het programma is bedoeld

voor kinderen van 4-5 jaar, die op het gebied van geletterdheid weinig-niets van thuis uit meekrijgen. Het wordt ingezet in groep 1 en 2; één keer per week 10-15 minuten per kind; het werkt adaptief met feedback.

Voorschotbenadering start in de 2e helft van groep 2 en omvat 3 fasen:

Fase 1: identificatie van klanken

- het aanleren van 6-10 letters, die ook als eerste in groep 3 worden aangeboden (1 letter per week en reeds aangeleerde letters worden herhaald).
- het herkennen van de letter in tekst/rijm
- het aanleren van elke nieuwe letter start met fase 1

Fase 2: Manipulatie van klanken en letters

- het analyseren van woorden in klanken
- synthetiseren van klanken tot woorden

Fase 3: Klank-letterkoppeling aanleren

- inslijpen van de relatie tussen letter en klank
- verkennen van de schrijfwijze van de letter
- simultaan schrijven en verklanken

Inzet van Bouw!

Dit is een computergestuurd interventieprogramma voor leerlingen die een risico lopen op problemen met lezen en spellen. Het werkt preventief en remediërend voor leerlingen in groep 2 en 3. Er wordt mee gestart halverwege groep 2 en daarna ingezet gedurende 1,5 jaar, 4 keer per week (2x op school en 2x thuis door de ouders/verzorgers), 15 min per keer oefenen.

4.2 Groep 3

4.2.1 Voor alle leerlingen in groep 3

Lijn 3

- gedurende 90 minuten per dag
- effectief inzetten
- helemaal uit maken

Lezen:

- Duolezen/samen lezen/tutorlezen
- Hardop lezen en stil lezen
- Lezen onder begeleiding van een ouder

Spelling:

- Op basis van Staal Spelling
- Dagelijks dictees inzetten (letterdictee, woordjesdictee)
- Schrijfopdrachten inzetten, 2^e helft groep 3 (functioneel spellen)

4.2.2 Leerlingen met problemen in groep 3

Voor zwakke lezers en spellers:

Ook in groep 3 wordt Bouw! Ingezet voor zwakker lezers en spellers. Het werkt preventief en remediërend voor leerlingen in groep 2 en 3. Er wordt mee gestart halverwege groep 2 en daarna ingezet gedurende 1,5 jaar, 4 keer per week (2x op school en 2x thuis door de ouders/verzorgers), 15 min per keer oefenen.

Daarnaast is "Begeleid Hardop Lezen" bewezen effectief:

- Individueel, onder begeleiding van een 'tutor' (ouder, onderwijsassistent, oudere leerling).
- Voor de zwakste lezers (V-score) alleen met een volwassen tutor.
- Hardop teksten lezen uit boekjes op basis van simultaan lezen, voor-koor-doorlezen

De leerlingen krijgen extra leestijd, 3 keer per week 20 minuten.

Daarnaast vragen we ouders om thuis met hun kind te lezen. We geven materiaal mee voor thuis en ouders krijgen daar uitleg bij.

Daarnaast kan ook ondersteuning vanuit logopedie ingezet worden; ouders worden doorverwezen naar een gespecialiseerde logopediepraktijk. Deze biedt een zogenaamde 'voorschotbehandeling'. Daarbij wordt een behandeling ingezet, zodat leerlingen gericht geholpen worden ter voorkoming van leesproblemen en direct inspelen op kenmerken van dyslexie. Dit gebeurt altijd in overleg met ouders.

Voor zwakke spellers

- Fysiek oefenen met letters (schuurpapieren letters, scheerschuur, schelpenzand)

4.3 Groep 4

4.3.1 Voor alle leerlingen van groep 4

Voldoende tijd besteden aan lezen en taal is essentieel voor een goed leesresultaat:

Technisch lezen:	30 min/dag
Voorlezen:	10 min/dag
Taal:	60 min/dag

Lezen:

Voor technisch lezen gebruiken we de methode Tekstverwerken, instructie en lezen aan de hand van de methode. Hardop lezen en stillezen zijn beide nodig om te oefenen.

Elke dag bieden we stillezen.

NB Dit kan pas als een kind leesniveau M4 heeft. Daarvoor heeft het kind onvoldoende niveau om zelfstandig en alleen voor zichzelf te kunnen lezen.

Spelling

We hanteren de methode Staal Spelling.

Dagelijks dictee inzetten.

Extra opties:

- Moeilijke woorden tijdens het lezen laten opschrijven op kaartjes en daarmee gedurende de week laten oefenen samen met een andere leerling (kleine dicteetjes tussen twee leerlingen).
- Schrijfopdrachten inzetten (functioneel spellen).

4.3.2 Leerlingen met problemen in groep 4

Zwakke lezers:

“Begeleid Hardop Lezen” is bewezen effectief:

- Individueel, onder begeleiding van een ‘tutor’ (ouder, onderwijsassistent, oudere leerling).
- Voor de zwakste lezers (V-score) alleen met een volwassen tutor.
- Hardop teksten lezen uit boekjes op basis van simultaan lezen, voor-koor-doorlezen

De leerlingen krijgen extra leestijd, 3 keer per week 20 minuten.

Hierbij kan ook herhaald lezen ingezet worden. Herhaald lezen kan betekenen herhaald dezelfde tekst aanbieden, maar kan ook zijn herhaald teksten van hetzelfde niveau aanbieden. Een leuke vorm van herhaald lezen is toneel lezen.

Daarnaast wordt de Pravoo DMT-map ingezet.

Daarnaast vragen we ouders om thuis met hun kind te lezen. We geven materiaal mee voor thuis en ouders krijgen daar uitleg bij.

N.B. In de eerste helft van groep 4 kan ook Bouw! nog worden ingezet voor zwakke lezers.

Zwakke spellers:

Deze krijgen naast de gewone spellingtijd drie keer per week 20 minuten extra oefening op de computer met Ambrasoft, Gynzy kids of Squla.

4.4 Groep 5-8

4.4.1 Voor alle leerlingen in groep 5 t/m 8

Voldoende tijd besteden aan lezen is essentieel voor een goed leesresultaat:

	Groep 5	Groep 6	Groep 7/8
Technisch lezen	30 min/dag	20 min/dag	10 min/dag
Stil lezen	10 min/dag	20 min/dag	30 min/dag
taal	60 min/dag	60 min/dag	60 min/dag

Lezen:

Voor technisch lezen gebruiken we in groep 5 en 6 Tekstverwerken.

Naast de methode bieden we de leerlingen elke dag ruimte voor vrij lezen.

Hardop lezen en stillezen zijn beide nodig om te oefenen.

Spelling:

We hanteren de methode Staal Spelling

Dagelijks dictee

Extra opties:

- Moeilijke woorden tijdens het lezen laten opschrijven op kaartjes en daarmee gedurende de week laten oefenen, samen met een andere leerling (kleine dicteetjes tussen twee leerlingen).
- Schrijfopdrachten inzetten (functioneel spellen).

4.4.2 Leerlingen met problemen in groep 5 t/m 8

Zwakke lezers:

"Begeleid Hardop Lezen" is bewezen effectief:

- Individueel, onder begeleiding van een 'tutor' (ouder, onderwijsassistent, oudere leerling).
- Voor de zwakste lezers (V-score) alleen met een volwassen tutor.
- Hardop teksten lezen uit boekjes op basis van simultaan lezen, voor-koor-doorlezen

De leerlingen krijgen extra leestijd, 3 keer per week 20 minuten.

Hierbij kan ook herhaald lezen ingezet worden. Herhaald lezen kan betekenen herhaald dezelfde tekst aanbieden, maar kan ook zijn herhaald teksten van hetzelfde niveau aanbieden. Een leuke vorm van herhaald lezen is toneel lezen.

Daarnaast wordt de Pravoo DMT-map ingezet.

Daarnaast vragen we ouders om thuis met hun kind te lezen. We geven materiaal mee voor thuis en ouders krijgen daar uitleg bij.

Zwakke spellers:

Deze krijgen naast de gewone spellingtijd drie keer per week 20 minuten extra oefening op de computer met Ambrasoft, Squala of Gynzy kids.

Compenserende maatregelen

Naast alle extra oefening en remediërende middelen is het voor zeer zwakke lezers en spellers ook goed om compenserende middelen in te zetten, zodat ze ondersteuning krijgen bij het lezen en spellen. Hierdoor neemt met name bij lezen het tempo toe en krijgt het kind ook meer plezier in lezen.

Compenserende middelen worden ingezet vanaf groep 5, omdat vanaf deze groep de hoeveelheid te lezen teksten flink toeneemt (o.a. zaakvakken, werkstuk maken).

De school gebruikt chromebooks. Op de chromebooks is de licentie voor het programma Read&Write makkelijk in te zetten. Dit biedt ondersteuning bij lezen, spellen, samenvatten, woordenlijst maken, etc.

5. Aanvragen dyslexie-onderzoek

Bij leerlingen met lees- en/of spellingsproblemen wordt gedurende drie keer 10 weken intensief gewerkt aan de onderwijsondersteuning op spelling- en leesgebied, zoals in het bovenstaande omschreven is. Deze ondersteuning wordt vastgelegd in een individueel handelingsplan in ParnasSys.

Het Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling (2013) schrijft voor dat het onderwijs bovenstaande aanpak moet inzetten en moet aantonen dat er sprake is van 'didactische resistentie': de DMT-scores moeten minimaal 3 maal achter elkaar behoren tot de laagste 10% (V-score). Dit is de belangrijkste voorwaarde voor verdiepende diagnostiek voor een dyslexieverklaring. Daarnaast is een IV/V-score op een genormeerde toets voor spelling (Cito LOVS of PI-dictee) gedurende drie keer 10 weken een voorwaarde voor deze diagnostiek.

Wanneer een leerling door een externe partij begeleid wordt op dyslexiegebied, wordt in het onderwijs geprobeerd aan te sluiten bij de aanpak die door de externe begeleiding geadviseerd wordt.